

Becsüljük meg értékeinket! Vélemény az El Sistema módszer magyarországi bevezethetőségéről

© **KÖRÖSY Róbert**

Hubay Jenő Alapfokú Művészeti Iskola
hubayzeneiskola@nexttramail.hu

Előjáróban le kell szögezni, hogy az európai zeneoktatás történetén végigtekintve látható, hogy mind az egyéni, mind a csoportos oktatásnak megvannak az előzményei. Mindkettőnek megvannak az előnyei és hátrányai egyaránt. Alapvetően az oktatás célja határozza meg az alkalmazott módszert. Ha ez nem így van, akkor eredménytelen az oktatás. Hiszen, ha az a cél, hogy pályára irányítsunk olyan gyermekeket, akik mind képességeikben, tehetségükben, mind családi háttérükben magukon viselik a zenei pályára alkalmasság jegyeit, akkor feltétlenül az egyéni oktatás módszereit kell előnyben részesíteni, kiegészítve természetesen az elmélet elsajátításához, a kamara- és zenekari játék megismeréséhez szükséges csoportos metodikákkal. Más esetben elképzelhető, hogy a csoportos módszerek dominálhatnak, de semmi esetre sem lehet elképzelni, hogy csak csoportos metodika alkalmazásával sikeres és mindenki számára élvezhető instrumentális produkció jöjjön létre.

A www.fidelio.hu címen olvasható cikkek, riportok oly módon kommunikálják a fent nevezett módszert, mintha attól lenne várható, hogy az úgymond „válságban” lévő hazai zeneoktatást ezzel a metodikával lehetne kihúzni a kátyúból. Hangsúlyozni kell, hogy a magyar zeneoktatás, zeneiskolák nincsenek semmiféle kátyúban, bár az utóbbi évtizedek oktatáspolitikája elég sokat tett annak érdekében, hogy odakerüljenek. A magyar intézményesített zeneoktatás a világon egyedülállóként jött létre, és mind a mai napig példaértékűnek számít. Évről évre százezres nagyságrendben tanulnak a gyerekek hangszer a hazai zeneiskolákban, és ez a szám az ország lakosságszámára vetítve igen jó aránynak számít a nemzetközi összehasonlításban. Történik mindez akkor, amikor az oktatáspolitikai intézkedések következtében az általános- és középiskolai ének-zene oktatás, mondhatni megszűnőben van. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyar zeneiskolai intézményhálózat a polgárság anyagi terhelhetőségének függvényében is kiváló kihasználtságnak örvend. Örömmel állapítható meg, hogy az utóbbi évek térítési- és tandíj emelkedésének dacára a lemorzsolódás, és a jelentkezők elmaradása nem következett be oly mértékben, mint amire az érdekeltek számítottak.

Szinte valamennyi zeneiskolában működik művészeti együttes a tanulókból összeállítva, és ezen együttesek mind a hazai, mind a nemzetközi mezőnyben igen szép eredményeket érnek el; szűkebb pátriájukban értékes, gyakran egyetlen klaszszikus zene együttesként, nagy megbecsülésnek örvendenek. Tehát nem igaz az az állítás, hogy a hazai hangszeres képzés elidegenítőleg hat a tanulókra, sőt ösztönzi őket a minél nagyobb szorgalomra, hiszen csak egy bizonyos szint elérése után kerülhetnek be egy zenei együttesbe. Számos növendéknek komoly motiváció, hogy hosszabb-rövidebb tanulmányi idő, és megfelelő szintű felkészültség elérése után tagja lehet a zenekarnak, kamaraegyüttesben partnerekkel kerül kapcsolatba, és együttes munkájukkal hozhatnak létre sikeres alkotásokat.

A példaként hozott országról – és a módszer szülőhazájáról – Venezueláról illik tudni, hogy a világ egyik legnagyobb olajexportőre, a világ egyik leginstabilabb társa-

dalma. Mérhetetlen gazdagság és mérhetetlen szegénység él egymás mellett, szinte tőszomszédságban. Vettem a fáradságot, és megkerestem néhány kollégát, aki a '80-as évek második felében Caracasban dolgozott. Érdeklődésemre elmondták, hogy a fővárosban akkoriban nem lehetett hallani zenei körökben erről a kezdeményezésről. Hangsúlyozom, zenei, és nem zeneoktatási körökben. Ha azonban ennek a módszernek a hazai sikere tényleg olyan nagy, mint amilyen módon a cikkek és riportok aposztrofálják, akkor nem értem, hogyan lehet, hogy több mint 10 évvel a kezdeményezés indulása után az ország fővárosában még nem volt ismert a szakmában? Lehetséges, hogy csak arról van szó, hogy jobb a módszer nemzetközi reklámja, mint a mi Kodály módszerünknek? Esetleg arról van szó, hogy Venezuelának az olajból befolyólagosan lényegesen több anyagi forrás áll rendelkezésre, hogy azt a kevés igazán nemzetközi rangú tehetségét exportálja?

Nézzük a lehetőségeket. Az El Sistema sikeréhez hozzátartozik, hogy rendkívül komoly pénzügyi erőnek kell mögötte állnia. A rendszer kitalálója nem fedezett fel szinte semmi újat. Ezzel a módszerrel több dél-amerikai országban dolgoztak katolikus, elsősorban szerzetesrendi iskolák. Azok sikertelenségét éppen az okozta, hogy nem állt rendelkezésükre megfelelő anyagi eszköz ahhoz, hogy a tanulókat ellássák hangszerekkel. Zárójelben jegyezném meg, hogy ezek az iskolák is a Kodály módszert vették alapul munkájukhoz. Így az ott zenét tanulók csak akkor tudtak a hangszerrel foglalkozni, ha bent voltak az iskolában. Az El Sistema lehetővé teszi, hogy a gyerekek ingyen juthatnak hangszerhez. Azt hiszem, erre nálunk még belátható ideig nincs esély, mert az állam már most sem képes 100%-os mértékben ellátni a zeneiskolákat hangszerekkel. Ezt igazolja a működésünket szabályozó rendeletben a 30%-os ellátási kötelezettségi limit is. Tehát valójában az El Sistema egyáltalán nem olcsóbb, vagy gazdaságosabb a jelenlegi rendszernél. Ha csak gazdaságossági számítások alapján akarjuk úgymond forradalmasítani a hazai zeneoktatást, akkor sürgősen vissza kell térni az eredeti kodályi gondolathoz, és az alapján újjászervezni a lepusztított általános iskolai ének-zene oktatást, az ének-zenei tagozatos általános- és középiskolákat, az iskolai és amatőr kórusmozgalmat, valamint a zeneiskolákra nem úgy tekinteni, mint egy drága, de alapvetően nem sok haszonnal járó passzióra.

Kodály 2.0? Ez még tréfának is rossz ízű. A hazai zeneoktatás évtizedes múltira visszatekintő sikeres exportcikkét egy szoftver verzió kísérleti példányaként elnevezni tulajdonképpen a módszer nem ismeréséről tesz tanúbizonyságot. A Kodály módszert valójában nagyon kevesen ismerik. Sokkal kevesebben, mint ahányan állítják, hogy igen. A Kodály módszer kidolgozása idején a gazdasági viszonyok nem tették lehetővé – ahogy napjainkban sem –, hogy minden gyermek, aki hangszer akar tanulni, meg tudjon vásárolni egy kiválasztott instrumentumot. Ez vezetett oda, hogy a kodályi gondolat megvalósításához – „Legyen a magyar a zeneileg kiművelt emberfők országa” – a gazdaságilag legkönnyebben elérhető eszközt kellett igénybe venni, az emberi énekhangot. Olcsó, könnyen kezelhető, és bármikor rendelkezésre áll. Nem kíván külön befektetést, legfeljebb egy magasan képzett szakembert, az énektanárt, a karvezetőt. Megismerteti a gyermeket a zenetanulás elméleti alapjaival, így azok a fiatalok, akik hangszeren is tanulni akarnak, már szinte kész elméleti alapokkal rendelkeznek, mire odajutnak, hogy a zeneiskolában hangszerrel válasszanak. A kodályi gondolat soha nem merült ki abban, hogy a gyermek „csak” énekelni tanuljon. Pusztán az alapok megteremtéséhez a rendelkezésre álló legegyszerűbbet vette igénybe. Arról nem beszélve, hogy a csoportos éneklés, a kórus ugyanúgy megteremti a közös produktum létrehozásának örömét, az együtt alkotás gyönyörűségét, mint az El Sistema instrumentalitásra építő módszere. Sőt, annál rövidebb idő alatt

lehet vele sikert elérni, hiszen a gyermeket nem gátolja az alkotásban a hangszerkezelés korai bicebócasága.

Szokták mondani, hogy minden ember egyforma, minden gyermek egyforma, nincsenek különbségek. Ez így, ebben a formában nem igaz, és demagóg megállapítás. Igenis nagy különbség tapasztalható a gyermekek között, különösen, ha különböző országok, kultúrák gyermekeiről beszélünk. Nézzük a hasonlóságokat a Kodály módszer és az El Sistema között:

- Alapvetően mindkettő zenei tehetségkutató és gondozó program.
- Mindkettő a gyermekek ösztönös zenei intelligenciájára épít.
- Mindkettő a csoport kohézió erejét használja fel a sikeres produktum létrehozásához.
- Mindkettő lehetőséget nyújt a leszakadó vagy leszakadt társadalmi rétegek gyermekeinek, hogy kiugorjanak.
- Mindkettő a népi kultúra meglévő alapjaira kíván építeni a kezdetekben.
- Mindkettő lehetőséget kíván adni a zenei tehetségek korai felismerésére, gondozására, magasabb szintre emelésére.
- Mindkettő megegyezik abban, hogy az e módszer szerint tanulóknak nem kell feltétlenül zenei pályán elhelyezkedniük, hanem az így megszerzett műveltségükkel segítik a társadalmi fejlődést, és értékes, biztos nemzettudattal rendelkező polgárokként folytatnak alkotó tevékenységet.

Nos, ha ennyi hasonlóság van a két módszer között, akkor miért kellene a saját meglévő programunkat lecserélni egy olyanra, amelyről csak reklám értékű információk állnak rendelkezésre? A kodályi pedagógia lényege mindig is a rugalmasság, az egyénre szabottság volt. (Lásd Békéstarhos!) Ha az utóbbi évtizedekben ez eltorzult, akkor nem az a megoldás, hogy szemétre vetjük, hanem az, hogy meg kell vizsgálni, hol kell visszanyúlni a gyökerekhez, és hol kell oly módon korszerűsíteni, hogy eredeti céljának megfelelően működjön. A Kodály módszer rendkívül alkalmas arra, hogy magába olvasszon más metodikákat anélkül, hogy sérüljön akár az egyik, akár a másik. Sőt ezzel gazdagodik. Ha ez nem így lenne, akkor nem jönnének napjainkig zenetanárok a világ minden tájáról tanulmányozni, és adoptálni saját oktatáskultúrájukba. Ha a Kodály módszer elavult lenne, akkor már régen megszűnt volna a magyar zeneoktatás alapjának lenni.

A cikkek és riportok számon kérik napjaink hazai zeneiskolai oktatásán, hogy miért nem olyan sikeres, mint az 1970-es és 1980-as években? Egyszerűen nem igaz, hogy nem sikeres. A magyar zeneiskolák növendéklétszáma stabil. Ha akarnának, sem tudnának több gyermeket tanítani, hiszen a fenntartóktól nem kapják meg az ehhez szükséges státusszám bővítést, mivel ehhez nem áll rendelkezésre a kellő anyagi fedezet. Nem beszélve arról, hogy létszámadatokkal nem lehet lemérni egy művészeti iskola, egy művészeti oktatásforma sikerességét. Hiába tanítunk százakat, ha nem tudunk semmilyen tartós eredményt felmutatni. (Lásd közoktatás egyéb szegmensei!) Továbbá, a 30-40 évvel ezelőtti gyermeklétszámot legalábbis illetlenség napjainkban számon kérni. A Ratkó-korszak gyermekeinek gyermekei is felnőttek már, és nagyon úgy tűnik, nem kívánnak szüleik nyomdokaiba lépni. Márpedig az oktatás mindig „hozott anyagból” dolgozik. Van, amikor nyersanyaghiány lép fel. Tudomásul kell venni, hogy a világ némileg megváltozott, és lehet, hogy úgy tűnik, kevesebb gyermek akar zenét tanulni, de ha az arányokat nézzük, akkor kevesebb összességében a tanulók száma. Ezt vizsgálva tehát nem felelnek meg a valóságnak azok kritikai felhangok, melyek azt állítják, hogy nincs kellő érdeklődés a zenetanulás iránt. Igenis van érdeklődés. Ha azt vesszük górcső alá, hogy a művészet-

oktatási intézményekben nemcsak zenét tanulhatnak a fiatalok, hanem a társzművészetek művelésének elsajátításához is hozzájuthatnak, akkor is arra a megállapításra kell jutni, hogy még mindig a zenetanulás iránt van a legnagyobb érdeklődés. Történt és történik mindez annak ellenére, hogy a művészeti iskolák a normatíva csökkenése miatt folyamatosan arra kényszerültek, hogy döntően csoportosan oktatható művészeti ágakat (képző-, tánc-, szín- és bábművészet) preferáljanak az egyébként fő profiljuknak megfelelő hangszeres képzés helyett.

Sok esetben találok pályám során a kodályi gondolat, „Legyen a zene mindenkié”, egészen nyakatekert módon megvalósított változataival. Kodály ezzel nem azt mondta, hogy legyen mindenki zenész. Azt szerette volna elérni, hogy a társadalomban mindenkihez jusson el a zene minden szegmense, és azt legalább befogadóként tudja élvezni, jobb esetben a maga szintjén művelni. Mindezt hangoztatta a két világháború között, és a II. világháború után, tehát a napi politikától függetlenül. Ennek a célkitűzésnek az eléréséhez állt ki a maga eszközeivel az állami oktatáson belül kialakítandó ének-zenei tagozatos iskolákért, és tartotta elengedhetetlenül fontosnak az állami zeneiskolák hálózatának megalakítását és folyamatos bővítését, fejlesztését. Súlyos hiba lenne ezt a meglévő zeneiskolai hálózatot feláldozni egy új divathullámnak csak azért, mert Európa és a világ néhány rendkívül fajsúlyos zenei nagysága felfedezte, hogy a só, sós. Az európai kultúra története során mindig is hajlamos volt az egzotikusra való fellángolásra. Aztán a fellángolást követte a beolvasztás, a saját képre formálás, és végül egy olyan új dolog létrehozása, mely nyomokban valóban emlékeztetett valami egzotikusra, de szervesen már nem lehetett megállapítani az ős eredetét. Ezt a művészeti alkotó folyamatban minden további nélkül végig lehet vinni, anélkül, hogy bárkinek kára származnék belőle. Legfeljebb a produkció megbukik. Azonban egy pedagógiai folyamatban, ahol nagyon is komoly felelősség nehezedik a tanár vállára, nem szabad felelőtlenül kísérletezni! Minden országnak megvannak a maga sajátos, és preferált módszerei a zeneoktatást illetően. Más és más metodikákkal érnek el sikereket, és általában nem vált ki tiltakozást, ha megjelenik egy-egy új, idegen módszer a palettán. Azonban nem igen hallani olyan kezdeményezésről, hogy bevált, működő rendszereket cserélnének le másra, csak azért, mert azzal más országokban mutatnak fel eredményeket. Ettől még nem küldik nyugdíjba a németek Orffot, a japánok Suzukit. Miért kellene nálunk sutba dobni az évtizedek óta működő Kodály módszert, mely réges-régi európai hagyományok, tapasztalatok felhasználásával alakult ki? Azért, mert néhányan nem értek el átütő sikert fiatal korukban, a zeneiskolában? Tízegynéhány évvel ezelőtt az inspekciós kultuszminiszter a rockzene oktatását tűzte ki célul az általános iskolákban, az ének-zene órákon, az „ásatag” népzenei hagyományokon alapuló kodályi pedagógia helyett. Arról elfeledkezett a miniszter úr, hogy a rockzenészek is tanultak éneket, zenét. Sőt, sokan közülük profi klasszikus zenei képesítéssel rendelkeztek, rendelkeznek. Nagyon ritka az az úgynevezett könnyűzenész, aki csak úgy, hirtelen ötlettől vezérelve, egyik pillanatról a másikra, mindenféle előképzettség nélkül lett az, ami. Olyan ritka, hogy szinte nincs is. Szerencsére a miniszter úr víziója nem tudott megvalósulni. Ha sikere lett volna, valószínű, hogy most nem kellene azon gondolkodnia egyeseknek, hogy hogyan lehetne a zeneiskolák számát csökkenteni, esetlegesen véglegesen a magánszférába száműzni őket. Mindezt persze a reform köpönyegébe burkolva. És azon sem kellene az illetékeseknek törni a fejüket, hogy nem sok-e a heti egy vagy még annyi sem számú énekóra az általános- és középiskolákban?

A venezuelai gyermekek szocializációjához, különösen a favellák világában, hozzátartozik a helyi népzene ismerete, hallgatása., előbb-utóbb megszólaltatása. Valósággal belenőnek a maguk sajátos kultúrájába. Történelmileg köszönhető ez az indi-

án gyökereknek, a hódítókkal való szembenállás megnyilvánulásának, a szegénység elleni lélekgyógyításnak, egyszóval az ország múltjának-jelenének. Az egyik cikk szerzője is írja, hogy a csoportos hegedű órán a skálázás után ismert népdalokat tanulnak a gyerekek. A '45 előtti Magyarországon a vidéki és a szegény sorsú városi gyermekek hasonlóképpen fertőzve voltak a zenével a gyermekdalok, mondókák, szüleik-nagyszüleik által énekelt dalok, dallamok tömegével. Erre építette Kodály pedagógiai elképzelését, ez volt az a bizonyos tiszta forrás, amire Bartók is hivatkozott. Csak éppen pénz nem volt arra, hogy ezeket a gyermekeket a hangszeres oktatáson keresztül vigyék közel a klasszikus zenéhez. Ezen a hiátuson segített a vokális oktatás előtérbe helyezése. Venezuelában is csak az El Sistema elterjedése után vált elérhetővé sokak számára a klasszikus hangszeres alapműveltség megszerzése.

Nem lehet elvitatni egy ilyen kezdeményezés esetleges pozitív hatását. Ugyanakkor érdemes megvizsgálni, szükséges-e a magyar zeneiskolai rendszert átalakítva egy Európában még nem bizonyított módszer kedvéért, esetleg többet veszíteni a réven, mint nyerni a vámon? Ha az El Sistema az ország olyan elmaradott vidékein kerül bevezetésre, ahol a zeneiskoláknak a leszakadt családok gyermekeit nem sikerül sikeresen megszólítani, még az is lehet, hogy mint tehetségkutató program, sikeres is lehet. Azonban az európai klasszikus zenekultúrába való beilleszkedés nem teszi lehetővé, hogy klasszikus képzés nélkül váljon valaki profi muzsikussá. Amatőrre persze igen. Bár kissé tamáskodó vagyok, hogy ha arra esetleg volna pénzügyi keret, hogy boldog-boldogtalant ellásson az állam hangszerekkel, épülettel, fűtéssel, világítással, akkor vajon miért nincs arra pénz, hogy a meglévő zeneiskolai hálózatát megerősítse, és szerepét az általános- és középiskolákban való intenzívebb jelenléttel megnövelje? Mindezt figyelembe véve azt kell mondanom, nem az El Sistema-t kell kis hazánkban bevezetni, hanem a meglévő értékeinket kell helyükön kezelni. Lehetővé kell tenni, hogy az elmaradott országrészekben a zenetanárok bejussanak az általános iskolákba, és ott fejthessék ki áldásos tevékenységüket. De talán, még ezt megelőzőleg, mindenféleképpen meg kell erősíteni az ének-zene tárgyat, támogatni kell az általános- és középiskolai kórusok újbóli létrejöttét, hogy a diákok elidegenedett világunkban ismét megismerjék a csoportos munka eredményeként létrejövő produktumot. A hangszeres tanulást pedig meg kell hagyni a zeneiskoláknak, a zenetanároknak, hiszen ott is elég korán részt tud már venni a kamarazenei és/vagy zenekari munkában.

A cikkek és riportok szerzői, nyilatkozói szemmel láthatólag nem ismerik túlzottan mélyen a magyar zeneiskolákban napjainkban folyó szakmai munkát. Nincsenek tisztában azzal, hogy ugyan az oktatás valóban egyéni alapokon történik, de ugyanakkor a heti kötelező minimum négy maximum hat foglalkozásból legfeljebb kettő, esetleg három folyik egyéni képzésben, a többi csoportosan történik. Ezekben a csoportokban komoly kohéziós erő az azonos érdeklődési kör. Igen sok olyan zenekar létezik az országban, amelyik éppen a helyi zeneiskolának köszönheti létét, és a tagjai már régen nem zeneiskolások. Számos zeneiskolában magas szintű számítógépes oktatás is folyik, ami szintén a kor követelményeinek hatására alakult ki, tehát nincsen igazuk azoknak, akik azt állítják, hogy a zeneoktatás nem tudott igazodni a modern világ kihívásaihoz. Képes volt és képes lesz igazodni a kihívásokhoz, ha hagyják...

Összegezve. Maradjunk mi csak meg a saját jól bevált módszerünkénél, és olvasszuk bele azokat a szakmai előnyöket, melyeket más metodikák tanulmányozásakor felfedezünk. A magyar oktatás mindig is híres volt arról, hogy ha átvett valamit, abból egy jobbat tudott csinálni úgy, hogy saját módszereibe olvasztotta bele az újat, és nem az új kedvéért dobta félre a jót. Becsüljük meg értékeinket!